

Reactie op 'Het godsbeeld in relatie tot
autistische trekken en kerkelijke achtergrond'

In hun boeiende artikel tonen Schaap-Jonker e.a. (2012) aan dat het godsbeeld bij religieuze patiënten met een stoornis uit het autismespectrum (ASS) mede bepaald wordt door hun stoornis, vooral als zij een bevindelijk gereformeerde achtergrond hebben. Het woord 'bevindelijk', begrijp ik, verwijst naar de focus bij deze gelovigen op uitverkiezing door God en op een doorleefde bekering. Schaap-Jonker e.a. schrijven dat zij geen vergelijkbare empirische literatuur konden vinden over autisme en godsbeeld, in de internationale tijdschriften. Ik neem dat zonder meer aan. Toch is er volgens mij wel degelijk literatuur op dit gebied, maar deze is verscholen aanwezig in boeken (en de daarin besproken theorieën). Ik noem er een drietal.

Om met een belangrijke ervaringsdeskundige op het gebied van autisme te beginnen: professor Temple Grandin (2008) staat expliciet stil bij autisme en religie. Zij gaat bijvoorbeeld in op het gescheiden zijn van de emoties en het denken en hoe daarmee om te gaan – juist ook in de religieuze opvoeding.

Een tweede boek (Houston e.a. 2000) gaat over autisme in het verleden, dus voor de tijd van Kanner en Asperger. Het beschrijft een proces in de achttiende eeuw in Schotland over het ongedaan maken van een gesloten huwelijk. Een jongere broer vecht – om reden van erfrecht – met succes het huwelijk aan van zijn oudere autistische broer. Uitgebreid staat de rechtbank stil bij de (on)mogelijkheid van godsdienstige belevingen bij de gedaagde broer. Vele getuigen worden daartoe gehoord. Het is één van de centrale items van het boek.

Het derde boek handelt over de genetische relatie tussen autisme en schizofrenie (Badcock 2009). Kijkend naar de genetische expressie stelt Badcock dat dit elkaars tegenpolen zijn: hypomentalisme bij autisme en hypermentalisme bij schizofrenie. Met mentalisme wordt de mogelijkheid tot mentaliseren bedoeld; theory of mind zou je ook kunnen zeggen. Godsdienstigheid heeft volgens Badcock vooral te maken met hyper-

mentalisme. God is daarbij het wezen met 'supreme mentality and the ultimate theory of mind' (p. 122). Buitensporige uitingen van magie, religie en bijgeloof zie je dan ook vooral bij patiënten met een psychotische stoornis en minder bij patiënten met autisme. Patiënten met autisme beleven God meer als een logisch denkbaar organiserend kosmisch principe dan als een intentioneel iemand die het leven stuurt. Hij verwijst hiervoor naar Bering (2002).

Schaap-Jonker e.a. staan overigens ook stil bij de behoefte aan structuur bij autistische patiënten en wel om angstige onzekerheid de baas te kunnen worden. Over de betekenis van schuldgevoelens – zo belangrijk bij bevindelijken – tonen auteurs tot hun verrassing aan dat deze bij patiënten met ASS er niet sec uitspringen. Ik denk, gelet op het klinische beeld, dat een tekortschietende theory of mind bij patiënten met autisme daar debet aan is. Terecht geven de auteurs dan ook aan dat verder onderzoek op het door hen als eersten zo expliciet aangesneden gebied nodig is.

LITERATUUR

- Badcock C. The imprinted brain, how genes set the balance between autism and psychosis. Londen: Kingsley; 2009. p. 119-30.
- Bering JM. The existential theory of mind. *Rev Gen Psychol* 2002; 6: 3-24.
- Grandin T. The way I see it, a personal look at autism and Asperger's. Arlington: Future Horizons; 2008. p. 127-9.
- Houston R, Frith U. Autism in history: the case of Hugh Blair of Borgue. Oxford: Blackwell; 2000.
- Schaap-Jonker H, van Schopthorst-van Roekel J, Sizoo B. Het godsbeeld in relatie tot autistische trekken en kerkelijke achtergrond. *Tijdschr Psychiatr* 2012; 54: 419-28.

AUTEUR

DICK OPPEDIJK, psychiater en psychoanalytisch psychotherapeut, team ontwikkelingsstoornissen bij volwassenen, UMCG, Groningen.
Correspondentieadres: oppedijk@knmg.nl

Geen strijdige belangen meegedeeld.

TITLE IN ENGLISH Reaction on 'The God image in relation to autistic traits and religious denomination'

ANTWOORD aan Oppedijk

Wij zijn collega Oppedijk erkentelijk voor zijn reactie. Hij stelt terecht dat wij ons beperkt hebben tot de *peer-reviewed* wetenschappelijke literatuur. Zijn reactie is waardevol omdat deze benadrukt dat we veel kunnen leren van dat wat mensen met autisme zelf over hun Godsbeleving en religiositeit zeggen. Momenteel zijn wij bezig om dezelfde data te verzamelen bij een (kerkelijk gezien) bredere groep van mensen met autisme en mensen met andere psychiatrische stoornissen.

Oppedijk refereert aan het werk van Badcock, die autisme en schizofrenie, althans psychotische stoornissen, als twee tegenpolen beschouwt. Er is kritiek op dit model, onder andere omdat dit onvoldoende rekening houdt met het ontwikkelingsperspectief en het plastische en heterogene fenotype van autisme. In een ander verkennend onderzoek richten wij ons nu op de verschillen in fenomenologische beleving van het 'zelf' bij mensen met autisme en mensen met een psychotische stoornis. Wij hopen hiermee op een methodologisch verantwoorde wijze belevingsaspecten van autisme te onderzoeken die in veel empirisch onderzoek niet aan bod komen.

AUTEURS

HANNEKE SCHAAP-JONKER, Faculteit Godgeleerdheid en Godsdienstwetenschap, Rijksuniversiteit Groningen, en Kenniscentrum 'Religie en levensbeschouwing in relatie tot geestelijke gezondheidszorg', Dimence, Zwolle.

JANNINE VAN SCHOTHORST-VAN ROEKEL, Emendo Training en Advies, Urk.

BRAM SIZOO, Centrum voor Ontwikkelingsstoornissen, Dimence, Deventer.

Correspondentieadres: dr. Hanneke Schaap-Jonker, Dimence, Postbus 110, 8000 AC Zwolle.

E-mail: h.schaap@dimence.nl